

Cuprins

1. Calătoria la Kars	7
2. Mahalale îndepărtate	16
3. Sărăcia și istoria	29
4. Ka și Ipek la cofetăria Viața cea Nouă.....	49
5. Prima și ultima discuție dintre ucigaș și victimă.....	59
6. Trista poveste a lui Muhtar	73
7. La sediul partidului, la poliție și din nou pe străzi	86
8. Povestea lui Lacivert și a lui Rüstem.....	101
9. Un necredincios care nu vrea să se sinucidă	117
10. Ka și fericirea	126
11. Ka și Șeic Efendi	135
12. Trista poveste a lui Necip.....	144
13. O plimbare prin ninsoare alături de Kadife... ..	156
14. La cină, despre dragoste, vâl și sinucidere.....	165
15. La teatrul național.....	183
16. Priveliștea zărită de Necip și poezia lui Ka ...	195
17. O piesă despre fata care și-a ars vâlul.....	204
18. Revoluția de pe scenă.....	213
19. Seara revoluției.....	226
20. Noaptea, în timp ce Ka dormea, și dimineața.....	235
21. Ka în încăperile reci, înfricoșătoare	248

22. Cariera lui Sunay Zaim în armată și în teatrul modern	261
23. Cu Sunay la Statul-Major.....	281
24. Fulgul de zăpadă hexagonal	297
25. Ka și Kadife în camera de hotel.....	309
26. Comunicatul adresat de Lacivert întregului Occident.....	317
27. Ka încearcă să-l convingă pe Turgut Bey să semneze proclamația.....	332
28. Ka și Ipek în camera de hotel.....	343
29. La Frankfurt.....	349
30. O fericire efemeră	367
31. Reuniunea secretă de la hotelul Asia	372
32. Despre dragoste, lipsa de însemnătate și dispariția lui Lacivert.....	396
33. Teama de a nu fi împușcat.....	409
34. Mijlocitorul	426
35. Ka și Lacivert în celulă.....	442
36. Negocierea între viață și teatru, între artă și politică.....	459
37. Pregătirile pentru ultima piesă	475
38. Ospete cu de-a sfla.....	490
39. Ka și Ipek la hotel	500
40. Capitolul rămas la jumătate	517
41. Caietul verde, dispărut	522
42. Prin ochii lui Ipek.....	532
43. Ultimul act	544
44. La Kars, după patru ani.....	563

ORHAN
PAMUK

Zăpada

Traducere din limba turcă și note
de Luminița Munteanu

POLIROM
2017

Micile reviste islamiste au scris că nimeni nu l-ar fi putut juca pe Preasfântul Mahomed – păzește-ne, Doamne, de gândul rău! Această mânie și-a găsit mai întâi reflectarea în formule de genul „s-a purtat necuviincios față de Profetul nostru”, iar apoi în formula „L-a blasfemiât”. Cum nici măcar militarilor n-au izbutit să-i reducă la tăcere pe islamişti, cel cărui i-a revenit sarcina de a stinge vâlvătaia a fost Sunay. A luat în mână Preasfântul *Coran* și, în speranța de a calma spiritele, a încercat să le explice cititorilor conservatori cât de mult îl iubea el pe Preasfântul Profet Mahomed care, de fapt, era cât se poate de modern. Iar această atitudine le-a oferit un minunat prilej de revanșă foiletoniştilor kemalişti, ofensați de aerele sale de „Atatürk ales”; aceştia au început prin a scrie că Atatürk nu-i lăguşise niciodată pe religioşi, pe habotnici. Gazetele oficiale ale puriştilor au publicat în repetate rânduri fotografia actorului care poza cu un aer spiritualizat, ținând *Coranul* în mână, însoțită de întrebarea: „Acesta este Atatürk?”. Confruntată cu această situație, presa islamistă a trecut și ea la contraofensivă, nu atât preocupată de el, cât îmboldită de reflexul de autoapărare. Islamişti s-au apucat să difuzeze fotografii în care Sunay era surprins în vreme ce bea rachiu și să lanseze subtitluri de genul „și el este pasionat de rachiu, ca Atatürk!”, sau „ăsta o să-l joace pe Preasfântul Nostru Profet?”. Prin urmare, ciorovăiala dintre islamişti și laici, care izbucnea în presa Istanbulică la fiecare două luni, s-a purtat de data aceasta prin intermediul lui, dar n-a durat decât foarte puțin.

În răstimp de o săptămână, în ziare au apărut foarte multe fotografii cu Sunay: bând bere cu poftă într-un clip publicitar în care jucase cu ani în urmă, mâncând bătaie într-un film în care fusese distribuit pe vremea tinereții, strângând pumnul în fața unui drapel cu secera și ciocanul, privind-o pe soția lui care se săruta cu alți bărbați, date fiind cerințele rolului pe care-l interpreta... S-au scris

nenumărate pagini în care se afirma că soția lui este lesbiană, iar el comunist, ca pe vremuri, că făceau amândoi dublaje pentru filme porno clandestine, că el era dispus să joace în orice rol, nu numai în rolul lui Atatürk, pentru bani, că, de fapt, puseseră în scenă piesele lui Brecht cu fonduri primite din Germania de Est, că după lovitura de stat militară ponegriseră Turcia, afirmând că „femeile din cadrul unei asociații suedeze care veniseră din străinătate pentru a face cercetări fuseseră supuse la tortură”, precum și multe alte scorneli. Cam în aceleași zile, „un colonel de rang înalt” l-a convocat pe Sunay la Marele Stat-Major și i-a comunicat, fără alte comentarii, că armata hotărâse, în unanimitate, să i se retragă candidatura la rol. Colonelul acela nu era bărbatul generos și meditativ care obișnuia să-i convoace la Ankara pe toți gazetarii istanbulezi cu capul în nori ce obișnuiau să critice pe ocolite amestecul armatei în politică, convinși că reprezentau cu adevărat ceva, și care îi dojeau mai întâi cu asprime, iar apoi, văzând că se lamentau, cu inimile frânte de mâhnire, îi servea cu bomboane de ciocolată, ci un militar ferm și ironic, de la același „birou de relații cu publicul”. Când a văzut amărăciunea și teama lui Sunay, acesta nu numai că nu s-a înmulat, ci, dimpotrivă, și-a bătut joc de modul în care își afișa vederile politice folosindu-se de postura de „Atatürk ales”. Cu două zile în urmă, Sunay făcuse o scurtă vizită în târgul în care se născuse, fusese întâmpinat de convoale de mașini, ca un politician iubit de mase, și avusese parte de manifestări de entuziasm din partea miilor de șomeri și producători de tutun de prin partea locului, după care se cățăraseră pe statuia lui Atatürk și dăduse mâna cu „El” în aplauzele celor de față. Răspunzând apoi la întrebarea „veți trece, într-o bună zi, de pe scândurile scenei pe scena politică?”, care-i fusese adresată de o revistă de divertisment foarte populară la Istanbul, datorită interesului pe care-l trezise, Sunay spusese: „Dacă

va dori poporul!". Cabinetul primului-ministru anunțase că, „deocamdată”, filmul despre Atatürk fusese amânat.

Sunay era suficient de experimentat ca să depășească această grea înfrângere fără a se lăsa zdruncinat prea tare, dar ce l-a afectat a fost, de fapt, ceea ce s-a petrecut ulterior: pentru a avea o certitudine în privința rolului își făcuse de atâtea ori apariția la televiziune în răstimp de o lună, încât nu l s-a mai dat posibilitatea să facă dublaje, pentru că acum toată lumea îl identifica vocea, mult prea cunoscută, cu vocea lui Atatürk. I-au întors spatele și producătorii de reclame de televiziune care îl solicitau pe vremuri pentru a juca roluri de tați de familie rezonabili, care alegeau produse sănătoase și de calitate, pentru că ar fi părut ciudat ca un Atatürk ratat să zugrăvească pereții, ținând în mână o cutie cu vopsea, sau să dezvăluie cât era de satisfăcut de banca lui. Dar cel mai tragic era faptul că populația, care credea din toată inima în ceea ce scriau ziarele, îl socotea acum dușmanul lui Atatürk și al credinței; unii cetățeni fuseseră chiar în stare să creadă că nu avusese nici un fel de obiecții la faptul că soția lui se săruta cu alți bărbați. Stărula, oricum, sentimentul că nu lese niciodată fum fără foc. Această înlanțuire de evenimente contribuise, pe de altă parte, la scăderea numărului de spectatori care veneau la reprezentațiile lor. Foarte multe persoane îl opreau pe stradă și-și exprimau părerea de rău pentru cele întâmplate. Un elev de la Imam Hatip, care credea că îl defălmase pe Preasfântul Profet și care dorea să-și vadă numele în ziare, năvălise la teatru într-o seară și se repezise cu șişul la el, iar câțiva indivizi îl scuipaseră în față. Toate aceste lucruri se întâmplaseră pe parcursul a cinci zile. Cei doi soți au dispărut de pe scena publică.

Circulau nenumărate zvonuri cu privire la ceea ce se petrecuse mai apoi – ca, de pildă, faptul că se duseseră amândoi la Berlin și se școliseră într-ale

terorismului, pretinzând că luau lecții de teatru la Berliner Ensemble, care era specializat în Brecht, sau că fuseseră internați la Spitalul Francez de Boli Nervoase „La Paix” din Șişli, beneficiind de o bursă din partea Ministerului Culturii din Franța. Adevărul era că se refugiaseră pe țărmul Mării Negre, în casa mamei Fundei Eser, care era pictoriță. N-au reușit să găsească de lucru decât în anul următor, ca „animatori” într-un hotel banal din Antalya. Dimineăța jucau volei pe plajă cu băcani nemți și turiști olandezi, după-amiaza îi distrau pe copii, travestiți într-un soi de Karagöz și Hacivat¹ care o rupeau pe nemțește, iar seara își făceau apariția pe scenă interpretând rolul padișahului și al soției sale din harem, care dansa din buric. Acesta fusese începutul carierei de dansatoare din buric a Fundei Eser, carieră pe care avea să și-o consolideze în următorii zece ani prin tot felul de târguri mărunte. Sunay nu izbutise să suporte această mascaradă decât trei luni, după care îl bătuse în fața mulțimii cuprinse de groază pe un frizer elvețian care nu voia ca bancurile turcești cu haremuri și fesuri să se limiteze doar la scenă, ci le voia continuate și dimineăța, pe plajă, așa încât flirtase cu Funda. Se știe că, mai apoi, și-au găsit de lucru ca animator și dansatoare, dar și ca „actori” pe la saloanele de nuntă și pe la petrecerile de noapte desfășurate la Antalya și în împrejurimile acesteia. Sunay prezenta tot felul de cântăreți de doi bani, de acrobați care înghițeau flăcări, de comici de mâna a treia care-și imitau cu frenezie originalele aflate la Istanbul, Funda Eser dansa din buric după o scurtă cuvântare despre instituția căsătoriei, despre Republică și Atatürk, după care jucau amândoi timp de opt-zece minute, într-o atmosferă cât se poate de așezată, o scenă de genul celei cu asasinarea lui Macbeth și sfârșeau prin a fi aplaudați. Acele nopți conțineau,

1. Protagonisti notorii ai teatrului tradițional de umbre turc.

în germene, trupa de teatru care urma să colinde mai târziu Anatolia în lung și-n lat.

După ce i-a fost măsurată tensiunea, după ce, în timpul acesta, a dat cuiva niște ordine prin intermediul unei stații de emisie-recepție pe care i-o aduseseră gărzile de corp și după ce a citit un petic de hârtie care-i fusese pus în față, Sunay s-a strâmbat, dezgustat:

— Toți se toarnă unii pe alții, a zis el.

A spus că, jucând teatru vreme de mulți ani prin felurite târguri îndepărtate din Anatolia, băgase de seamă că toți bărbații din Turcia erau ca paralizați din pricina stării de deprimare:

— Stau prin ceainării cu zilele, fără să facă nimic, a istorisit el. În fiecare târg sunt sute și în întreaga Turcie sunt mii, milioane de bărbați amărâți, fără loc de muncă, ratați, lipsiți de orice speranță, inactivi. Frații mei nu mai sunt în stare să se dichisească, nu mai au voința necesară pentru a-și inchela sacourile unsuroase și pătate, energia trebuincioasă pentru a-și mișca mâinile și brațele, atenția care se impune pentru a asculta o poveste până la capăt, dispoziția prielnică pentru a râde la o glumă.

A mai afirmat că celor mai mulți dintre ei le plerise somnul de nefericire, că se dădeau în vânt după țigări, gândind că o să-l ucidă mai repede, că majoritatea își dădeau seama cât de lipsit de sens era să ducă propozițiile pe care le începeau până la capăt, așa încât le lăsau neisprăvite, că nu se uitau la televizor pentru că le plăceau emisiunile care se difuzau și pentru că se distrau, ci pentru că nu mai puteau îndura celelalte motive de deznadejde din jur, că, de fapt, își doreau să moară, dar că nu se socoteau demni să-și ia viața, că la alegeri votau cu cei mai nenorociți candidați din cele mai mizerabile partide, ca să-și aplice pedeapsa pe care o meritau și că îi preferau politicienilor care nu făceau decât să promită neconținut speranțe pe puciștii care vorbeau neconținut despre pedepse.

Funda Eser, care tocmai intrase în încăpere, a spus și ea că toți aveau neveste nefericite care se-ngrijeau acasă de copii numeroși, mai mulți decât ar fi fost cazul, și care câștigau patruclincl kurusl¹ făcând curățenie, trudind la tutun, țesând covoare ori angajându-se ca infirmiere prin locuri despre care bărbații lor habar n-aveau unde se găseau. Dacă n-ar fi fost aceste femei atașate de viață, care țipau întruna la copii și boceau, milioanele de bărbați cu cămăși murdare, nerași, triști, fără nici o ocupație ori îndeletnicire, care împânziseră întreaga Anatolie și care semănau toți unii cu alții ar fi dispărut ca cerșetorii care degeră și mor pe la colțuri de stradă în nopți geroase de iarnă, ca bețivii care ies de la cârciumă, cad într-o gaură de canal descoperită și se fac nevăzuți, sau ca moșnegii senili care, trimiși fiind la băcan să ia pâine, în pijama și papuci, rătăcesc drumul. Or, ei erau peste măsură de numeroși, „așa cum am băgat de seamă că sunt și în acest amărât de Kars”, și singurul lucru care le făcea plăcere era să-și prigonească soțiile, cărora le datorau viața și față de care nutreau o dragoste de care le era rușine.

— I-am dedicat Anatoției zece ani din viață, din dorința ca frații mei nefericiți să iasă din această stare de depresie și melancolie, a spus Sunay, fără a manifesta vreo compasiune față de sine. Am fost băgați la zdup de nu știu câte ori, schingiuiți, bătuți, sub pretextul că am fi comuniști, agenți ai Occidentului, sodomiți, martori ai lui Iehova, pește și prostituată. Au încercat să ne violeze, au aruncat în noi cu pietre. Dar au învățat, totodată, să îndrăgească fericirea și libertatea oferite de piesele și trupa mea de teatru. Acum, că am pus mâna pe cea mai mare ocazie a vieții mele, nu-mi pot permite să dau dovadă de slăbiciune!

În încăpere și-au făcut apariția doi bărbați, iar unul dintre ei i-a întins din nou lui Sunay o stație

1. Subdiviziune a lirei turcești.